

Soru: Cumhuriyetin ilk yıllarında çok partili demokrasiye geçiş süreci hakkında bilgi veriniz ve neden başarısızlıkla sonuçlanmıştır? Açıklayınız.

Cumhuriyetin ilk yıllarında demokrasinin gereği olarak çok partili hayata geçilmeye çalışılmış. Bu çalışmalar doğrultusunda bir çok parti kurulmuş ama bu denemeler başarılı olamamıştır. Bu dönemde kurulan en önemli partileri ve başarısızlıkla sonuçlanma nedenlerini şu şekilde açıklayabiliriz.

a) Cumhuriyet Halk Fırkası (9 Eylül 1923)

- İnkılapları yapacak bir örgüte gerek duyulması,
- Yenilikleri bir parti aracılığıyla halka benimsetme düşüncesi,
- Halkın görüşlerinin Meclise yansımalarının sağlanmak istemesi amaçlarıyla Mustafa Kemal tarafından kurulmuştur. Daha sonra Müdafaa-i Hukuk Grubu Halk Partisine dönüştürüldü.

Cumhuriyetten önce kurulmuş ve Cumhuriyet'in ilanından sonra 10 Kasım 1924'te isminin başına "Cumhuriyet" getirilmiştir. Bu partinin Türk siyasi tarihindeki en önemli rolü inkılaplara öncülük etmesidir.

Cumhuriyet Halk Fırkası ekonomide Devletçilik ilkesini benimsemiş, Atatürk ilkelerini ana ilkeleri olarak kabul etmiştir. 1946'ya kadar Mecliste tek parti olarak kalmış, 1950'ye kadar iktidar partisi olmuştur.

b) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924- 5 Haziran 1925)

Bu parti yapılan inkılapların uygulanma şeklini benimseyemeyen Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Adnan Adıvar tarafından kuruldu.

Partinin başkanı Kazım Karabekir, genel sekreteri Ali Fuat Paşa'dır. Bu parti Türkiye Cumhuriyetinin ilk muhalefet partisidir. İlk şubesi Urfa'da açılmıştır.

Ekonomide liberalizmi benimsemiş demokratik bir partidir.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası dini inançlara saygılı olduğunu duyurmuştur.

Ayrıca savunduğu düşünceler:

1. Cumhurbaşkanı olan kişinin milletvekilliğinin kaldırılmasını,
2. serbest ekonomi politikası izlenmesini,
3. yerinden yönetimin uygulanmasını,
4. toprak reformunun yapılmasını savundu.

Rejim karşıtlarının partiye girmesiyle ülke bütünlüğü tehlikeye düşmüştür.

Şeyh Sait İsyanı (13 Şubat-3 Haziran 1925)

İsyanın nedenleri:

1. inkılapların anlaşılabilmesi (Halifeliğin kaldırılması vs.)
2. İngilizlerin Diyarbakır ve çevresindeki halkı kışkırtması.

Şeyh Sait isyanı Türkiye Cumhuriyeti rejimine karşı yapılan ilk isyandır. Ali Fethi Okyar isyanı bastıramayınca istifa etti, İsmet Paşa Hükümeti kuruldu.

İsyan nedeniyle alınan önlemler:

1. bölgede seferberlik ilan edildi, Adana'dan bir kolordu isyan bölgesine gönderildi.
2. Takrir-i Sükun Kanunu çıkarıldı.
3. Ankara ve Diyarbakır'da İstiklal Mahkemeleri kuruldu.

Alınan önlemlerle isyan 31 Mayıs'ta bastırıldı. Şeyh Sait ve diğer isyancılar İstiklal Mahkemelerinde yargılandı.

İsyanın sonuçları:

1. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatıldı.
2. çok partili hayata geçişin ilk denemesi başarısızlıkla sonuçlandı.
3. İngilizler Musul meselesinin kendi lehlerinde çözülmesi için avantaj sağladı.

Mustafa Kemal'e suikast girişimi (16 Haziran-1926)

İttihat ve terakki partili bir grup Mustafa Kemal'e İzmir'de suikast girişiminde bulundu. Bu suikast Cumhuriyet'e ve İnkılaplara karşı yapılmıştır. Suikastçılar İstiklal Mahkemelerinde yargılandı. İttihat ve terakkiciler tamamen tasfiye edildiler.

Mustafa Kemal bu suikast sonucunda "Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır, ancak Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır." Cümlesini kurmuştur.

c)Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos- 18 Aralık 1930)

Mustafa Kemal'in isteği ile Fethi Okyar tarafından kuruldu. Mustafa Kemal'in kız kardeşi Makbule Hanım da partinin kurucuları arasındadır.

Partinin kurulma nedenleri:

1. hükümeti denetlemek,
2. farklı fikirleri meclise yansıtmak,
3. 1929 ekonomik krizi.

Bu parti ekonomide liberalizmi benimsemiş, parti programında laiklik, milliyetçilik ve cumhuriyetçilik ilkelerine yer verdiler.

Savundukları düşünceler:

1. tek dereceli seçim sistemi,
2. kadınlara siyasi hakların verilmesi,
3. vergilerin halkın ekonomik gücüne göre alınması,
4. Teşvik-i Sanayi Kanununun tümüyle uygulanması,
5. yabancı sermayeden yararlanılması gerektiği,
6. limanlardaki tekelciliğin kaldırılması.

Rejim karşıtlarının partiye girmesi üzerinde parti, kurucuları tarafından feshedildi.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'ndan sonra Ahali Cumhuriyet Fırkası, Türk Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Partisi, Laik Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi Fırkası, Sosyal Demokrat Fırkası gibi partiler de kurulmuş ama çok partili hayata geçişte çok etkili olmamıştır. Türkiye çok partili hayata ancak 1946'da Demokrat Partinin kurulmasıyla geçmiştir.

Menemen olayı(23 Aralık 1930)

Rejim karşıtları tarafından Derviş Mehmet önderliğinde çıkarıldı. Amaç eski rejimi geri getirmektir. Bu olayda Asteğmen Kubilay şehit edildi. İsyancılar Divan-ı Harp'te yargılandı.

Sonuç olarak kurulan partiler, halkın farklı görüşleri, alınan kararların başka yönlere çekilmesi (inançlara saygılıyız ifadeleri vs.), Şeyh Sait İsyanı ve Menemen olayı ve yaşanan diğer olaylar halkın henüz demokratik olgunluğa erişmediğini gösterir.